

Némileg más jellegű fejezet az, amelyet szerzőként Sonnevend Péter jegyez. Neki nem konkrét könyvtár típus, hanem a könyvtári rendszer, ha úgy tetszik, a könyvtárügy jutott. Feladatát alrendszeri tagolásban oldja meg:

- gyűjteményi alrendszer (köteles példány, kiadványcsere, fölőspéldány, országos gyűjtemény-fejlesztés, tárolókönyvtár, állományvédelem);
- bibliográfiai alrendszer (UAP, „metaszolgáltatások”);
- személyzeti alrendszer (szakképzés és továbbképzés, szakirodalom, szakmai egyesületek, szakmai közélet).

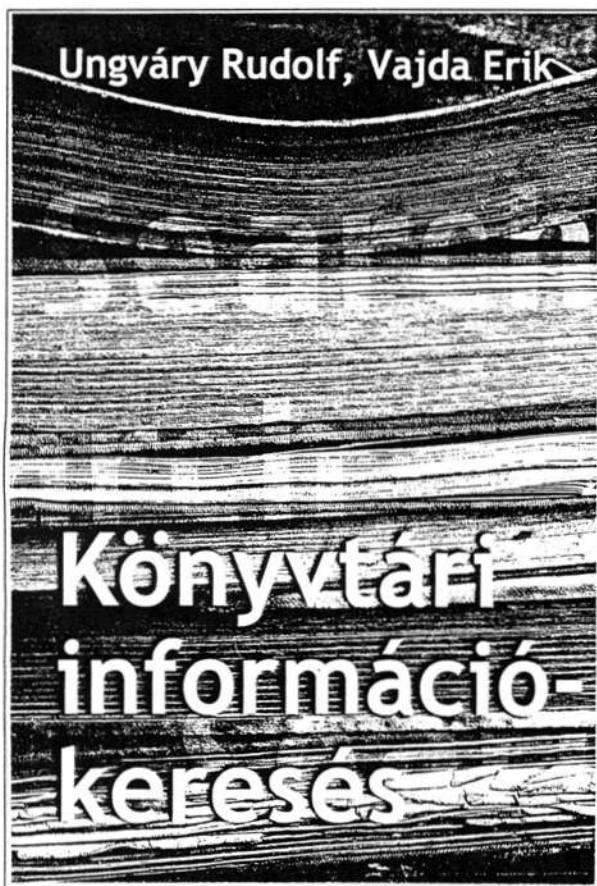
A rendszer infrastrukturális tényezőjeként foglalkozik a könyvtári statisztikával, szabványellátottsággal, fejlesztési stratégiákkal, könyvtárpolitikával és a marketinggel.

Végül Ferenczy Endréné magát a könyvtárat értelmezi rendszerként. Taglalja a működés rendszerszerűségét, a könyvtári modell menedzselését, a munkamenet megszervezését, a könyvtár szervezetét, a gyűjteményszervezést és a szolgáltatások változatos fajtáit.

Az olvasó számára ez a harmadik kötet sokkal ismerősebb, mint az előző kettő. Csupán Sütő Péter közöl benne szokatlanabb, sőt: nagyon sokak számára rendkívül szokatlan ismereteket, melyeket a szakma számítástechnikára és távközlésre, általában a berkeinkben hódító modernitásra még ki nem képzett derékhadának illenék minél előbb elsajátítania. Mégpedig elvileg és gyakorlatilag egyaránt, hiszen ezeknek birtoklása nélkül ma már nem lehet szakmailag megélni.

Futala Tibor

Kalauz könyvtárosoknak és könyvtárhasználóknak

Könyvtári információkeresés / Ungváry Rudolf, Vajda Erik. – Budapest : Typotex, 2002. – 169 p. ; 24 cm
Bibliogr.: p. [164.]
ISBN 963-9326-29-1

Gazdagodó szakirodalom

A könyvtári információfeldolgozás és -közvetítés az utóbbi években a szakmai érdeklődés homlokterébe került. Mindez összefügg a technikai és módszertani fejlesztésekkel, de azzal is, hogy a feldolgozás, tárolás, keresés elméletének (vagy egyes részterületei) bemutatására többen is vállalkoznak.

1992-ben Murányi Péter két szöveggyűjteménye (CD-ROM, szakkönyvtári tájékoztatás) pillanatok alatt elfogyott. Majd néhány év múlva szintetizáló munkák következtek: 1998-ban két fontos könyv is megjelent: Roboz Péteré (Szakkönyvtári tájékoztatás), valamint Babiczky Béláé és B. Hajdu Ágnesé (Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe és gyakorlatába). Mindezek fontos „szellemi táplálékot” nyújtottak az információközvetítő, -kereső szakemberek, illetve a főiskolai, egyetemi hallgatók számára.

A 2001. év is kettős örömmel járt. A Könyvtárosok kézikönyvének 2. kötetében kiváló összefoglaló fejezeteket olvashattunk e témakörben (Feltárás és visszakeresés. Szerzők: Horváth Tibor, Sütő Péter, Rácz Ágnes, Murányi Lajos), és megjelent Ungváry Rudolf és Orbán Éva: Osztályozás és információkeresés. Kommentált szöveggyűjtemény c. munkája, amely az oktatás és kutatás valóságos kincsesbányája, a hazai és külföldi elméleti irodalom válogatott tárháza.

A jelenleg ismertett munká a 2002. év nagy visszhangot kiváltó műve. Úgy vélem, kiválóan illeszkedik a fenti sorba, és azt ki is tágítja. Az elsősorban a könyvtáros és információs szakemberek és leendő szakemberek számára írt művek, összeállítások, szöveggyűjtemények után egy olyan művet üdvözölhetünk, amely – szándékai szerint is – különösen egyes fejezeteiben egyaránt szól a szakemberhez és az információfelhasználóhoz.

A szerzők célja

A szerzőpáros eddigi munkássága magában rejtette egy kiérlelt, érthető, világos, jól átgondolt *információkeresési kalauz* megalkotásának ígértét. A szerzők korábbi közös tanulmányai, fejlesztési programjai, stratégiái elsősorban az információfeldolgozás, az információkereső nyelvek fejlesztésére koncentráltak. Most az arra épülő és legígéretesebb terület – az információkeresés és eszközei – világába vezetnek be.

A szerzők tisztában vannak vállalkozásuk súlyával és sokrétűségével, jól ismerik az információkeresés iránt megnyilvánuló társadalmi és szakmai elvárásokat, igényeket. Tudatosan törekszenek arra, hogy könyvük ténylegesen segítse az olvasókat az információkeresési ismeretek, készségek kifejlesztésében. Tudják azt is, hogy napjainkban mindenki keres, sőt mindenki talál valamit, de az nem mindig az igazi. Keresni tudni kell, de azt is tanulni kell. A társadalmi–szakmai elvárások, az „információs társadalomhoz való közeledés” korában (ahogy azt *Vajda Erik* mondja a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 2000. júliusi számában megjelent interjújában) elengedhetetlen, hogy a szakemberek, és a művelt, művelődni kívánó olvasók jól ismerjék az információkeresés elméletét és gyakorlatát.

A célkitűzésből következően a mondanivaló taglalásából kitűnik, hogy egyaránt figyelnek a tájékoztató, információkereső, közvetítő szakemberek igényeire, és – a szerzők sok évtizedes oktató, továbbképző tevékenysége révén – a kezdő szakemberek, a könyvtáros hallgatók tanulásának támogatására is. A széles célcsoportot az is lehetőségessé teszi, hogy az információkeresés klasszikus és modern eredményeinek egyfajta szintézisét, kalauzát adják. Jól megszűrte, tudományos mondanivalójukat világosan, érthetően fogalmazták meg, „magyarázzák meg” a tudnivalókat, a kitűzött célokat végig szem előtt tartva.

A könyv szerkezete és tartalma

A könyv alapszerkezete a következő:

1. *Könyvtár és információkeresés. Áttekintés*
 2. *Az információkereső nyelv és szótára*
 3. *Az információkeresés technikája*
 4. *Adatbázisok, szolgáltatás*
 5. *Keresés az interneten*
 6. *Keresés a dokumentumok nem tartalmi jellemzői szerint*
 7. *Tárgyköri keresés. Az információkereső nyelv szótárainak használata*
 8. *Az információkeresés értékelése*
 9. *Az információkereső gondolkodás története*
- Irodalom*
Név- és tárgymutató

A szerzők csak egy fejezetet (8.) nem tagolnak tovább; az 1., 2., 4. fejezetet egy további hierarchiaszintre bontják, sőt a 3., 5., 6. és 7. fejezetet további kettőre.

A jól felépített szerkezet a fenti összefüggő ismeretrendszer elemzését és szintetizálását tartalmazza didaktikailag jó megoldásokkal. És most nézzük meg röviden az egyes fejezeteket!

Az 1. fejezet fogalmi rendszere szilárd: a könyvtár egyre táguló funkcióiból kiindulva határozzák meg az információkeresés jelentőségét, vizsgálják meg fogalmát.

A 2. fejezet szerint bár az információkeresés területe állandó mozgásban van, alapjául olyan fontos és biztos fogódzók szolgálnak, mint az információkereső nyelvek. Ezek ugyan már „hosszú ideje” folyamatosan megújulnak és finomodnak, hiszen a feldolgozás és keresés elválaszthatatlan egymástól. A szerzők kitérnek az információfeldolgozás, az információkereső nyelvek rövid bemutatására, elemelve a velük szemben támasztott követelményeket, bemutatva az IKNY-ek elemeit, összefüggéseit. Az IKNY-ek sokféle tipizálási lehetőségei közül (melyek az információfeldolgozási jegyzetekbe kíváncsnak) a használó szempontjából leglényegesebb tipizálást választják: hierarchikus, mellérendelő, szemantikai nyelvekről szólnak.

A 3. fejezet a könyv legterjedelmesebb része, s ez alapozza meg a következő fejezeteket is. Az információkeresés alapfogalmait, a keresés lépéseit, folyamatait, technikáit, azon belül a könyvtári adatbázisok rekordszerkezetét, a keresőkérdés megfogalmazásának logikai műveleteit, a parancsnyelveket, a keresési stratégiákat és (ami esetleg sokak számára új lehet) a taktikákat ismerteti. Az

információkeresést megkönnyítő taktikákról szóló rész szellemesen, ötletesen foglalja össze, s rendszerezi a taktikai megoldásokat. (Bár példákkal való megvilágítás esetén még hatásosabb, élet-szerűbb lenne.)

A 4–5. fejezet (adatbázisok, internet) egy egységet alkot. A 4. fejezet bemutatja az adatbázisok típusait, az egyes típusok alapvető jellemzőit. A szerzők gyakorlati, konkrét ismereteket közölnek a legjelentősebb kereskedelmi és egyéb adatbázis-szolgáltatókról. E fejezet viszonylag rövid, tömör, talán azért is, mert más források (pl. Roboz Péter könyve) e kérdéskört már alaposan kidolgozták. Nagyon hasznos a könyvtári tudásmenedzsment fogalmának bevezetése. Ugyanakkor lesznek bizonyára olyanok, akik hiányolni fogják a CD-ROM-os, illetve internetes adatbázisok összehasonlító vizsgálatát, az előbbiekkal kapcsolatos magyarországi fejlesztéseket, diszkográfiákat. A névmutatóból is hiányzik a CD-ROM, DVD-ROM stb. Az adatbázis-szolgáltatókra vonatkozó adatok sziká-
rak, jelzésszerűek.

Az 5. fejezet nagyon érdekes, új kutatási eredményeket tükröz az interneten való keresés bemutatásával. A hálón való keresés az utolsó évtized alatt óriási utat tett meg, jelentős minőségi változáson ment keresztül, s módszereiben, technikájában, lehetőségeiben már kissé – egyes esetekben – közelít az online adatbázisok fejlett és kifinomult keresési technikáihoz. Amennyire e roppant gyorsan fejlődő területen lehetséges, a szerzők letisztult, rendszerezett ismereteket adnak. Tekintettel az internet népszerűségére, e fejezetrész (is) méltán számíthat a nagyobb nyilvánosság, a nem könyvtári szakemberek érdeklődésére. A fejezet részletesen kitér a web dokumentumtípusaira, forrásaira, forrásgyűjteményeire, majd a kereső-eszközökre és szolgáltatásokra.

A kapcsolódó 6. és 7. fejezet megismerteti az elektronikus dokumentumok keresésének tartalmi és nem tartalmi elemeivel, jellemzőivel, és a segítségükkel történő kereséssel. E fejezetek szerencsésen támaszkodnak a szerzők korábbi munkásságára. Világosan kitűnik, hogy a technika, s így az internet sem old meg mindent, a gép nem helyettesítheti az embert, az automatikusan generált index az információkereső nyelv használatát. Fontos hangsúlyoznunk, hogy a technika ismertetése során a hangsúly mindig az emberi tényezőn van. Könyvtáros szemmel nézve nagyon szimpatikus – és tegyük hozzá: reális – annak a vizsgálata, hogyan alakul a hagyományos osztályozási rendszerek szerepe az interneten.

A 8., az értékeléssel foglalkozó fejezet a legrövidebb, azonban a hivatkozások alapján az érdeklődő részletesebb forrásokhoz juthat el. Rövid, tömör betekintést kapunk az értékelési szintekbe, kritériumokba, a relevancia, pertinencia stb. fogalmába. Az ezekkel kapcsolatos, más helyeken tett megjegyzéseket a mutató szépen összehozza, és rendszerben láttatja.

Bár a könyv végén, a 9. fejezetben az olvasó a jövőre vonatkozó trendeket, várható fejleményeket várná, érdekes szellemi csemegeként az információkereső gondolkodás történetét felvázoló részt kapja. Ez egyben felhívja a figyelmet a már korábban említett kommentált szöveggyűjteményre. E fejezet különösen a felsőfokú könyvtár- és információtudományi oktatásban, továbbképzésben, önképzésben használható.

A könyv kommunikációja

Megragadó, ahogy kapcsolatot sikerül teremteni és tartani az olvasóval. Egy német mondás szembeállítja a könyvízüen beszélő embert, és a emberként beszélő könyvet: *dieser Mensch spricht wie ein Buch – dieses Buch spricht wie ein Mensch*. Ez a könyv a szerzők jóvoltából valóban beszél. Stílusa – megőrizve a szakszerűséget – közvetlen, olykor az élőbeszéd erejével hat.

A remélhetően sok-sok olvasó különféle tudásszintekről érkezve olvassa ezt a könyvet, de a könyv barátságos, ugyanakkor szakszerű stílusa miatt hamarosan ráérezhet a nyelvére, a közös nyelvre, az információkereső nyelv varázsára, s mivel az alapokról indul, és világosan építkezik, a könyv olvasása, bár nagyon komoly és összetett kérdésről szól, nem jelent leküzdhetetlen akadályt egy laikus számára sem. A közvetlen fogalmazási stílus dialógusra és visszacsatolásra készítet, az olvasó szívesen rákérdezne erre vagy arra a fogalomra, összefüggésre. Ehhez is segítséget kap a mutató révén.

Logikus építkezés, egységes egész

Amit külön ki kell emelni, ez a könyv jól segíti a tanulást, mivel a gondolatok világosan, logikusan követik egymást, az egyes fejezetek jól illeszkednek a munka egészébe. A könyv gondolati íve logikus, folyamatos, az egymást követő gondolatok szervesen kapcsolódnak egymáshoz, épülnek egymásra. A szerzők összefüggéseiben vizsgálják a kérdéskört, egyaránt otthonosan mozogva az

ismeretszervezés elméleti és gyakorlati vizein, ismerve a buktatókat, zátonyokat. A munkában tükröződik évtizedes oktatási-továbbképzési tapasztalatuk, didaktikai felkészültségük. A fejezetekben egyaránt érvényesül az alá- és fölérendelés, a mellérendelés, hiszen a mutató segítségével pillantok alatt megtalálhatjuk a számunkra érdekes tematikai egységeket.

A megértést segítő eszközök

Hivatkozások: 42 lábjegyzetes hivatkozás, jegyzetek az elméleti-módszertani mondanivaló alátámasztásához.

Példák: A gyakori példák segítenek (a taktikával kapcsolatban sajnálatosan nem) abban, hogy az elméleti-módszertani tudnivalók, tanácsok, lépéssorok „emészthetők” legyenek.

Mutatók: A mutató az ellenőrizhetőség, az értékelhetőség fontos kiindulópontja is. Ennek alapján lehet egy művet mintegy tesztelni. A név- és tárgymutatóból kiderül, hogy alig van olyan fontos vetülete az információkeresés kérdéskörének, amelyet ne vizsgálnának, vagy legalábbis érintené a szerves, egységes tárgyalásmódon belül.

Ábrák, táblázatok: Az információkeresés elveinek, módszereinek, technikáinak megértését jól segíti a 27 ábra és 6 táblázat. Szívesen látnánk az Ungváry Rudolf korábbi munkáiból ismert grafikus relációábrázolásokat is, de ne legyünk telhetetlenek.

Irodalomjegyzék: A magyar nyelvű szakirodalom jegyzéke csak néhány összefoglaló munkát vesz számba, de ezeket fellapozva „hólabdaszerűen” további források is nyerhetők. Egy jó tanács az olvasónak: érdemes Ungváry Rudolf személyes honlapját felkeresni, mert nagyon messze viszi, viheti az embert önképzés, további tájékozódás céljából.

Megjelenés, tipográfia: A könyv kivitele tetszetős, a szöveg tónusa esztétikus. A fett betűk alkalmazása segíti a lényeg kiemelését, a gyors tájékozódást, áttekintést.

Töprengés a továbbiakról

Egy főiskolai oktató nyilvánvalóan abból a szempontból is vizsgálja a könyvet, hogyan lehet az

oktatásban, tanulásban használni. Rengeteg átgondolásra, továbbgondolásra készítő rész van e munkában. Hogyan lehetne a könyv pozitív elemeit tovább fokozni, a hallgatókat aktivizálni, gyakorlatni, a frissen szerzett ismereteket alkalmazni? Hogyan lehet ezt a kiváló munkát didaktikusan beépíteni az információhasználók ismeretszerzési stratégiájába? Hogyan lehet a különböző a különböző célcsoportok (pl. főiskolai hallgatók, vagy a továbbképzési programok keretében a gyakorló könyvtárosok-információs szakemberek) sajátosságaihoz igazodó különféle tanulási útvonalakat kiépíteni a más-más szinteknek és stílusoknak, az eltérő hallgatói tapasztalatoknak megfelelően. Egyes fejezeteket – különösen az internetről szólót – érdemes lenne HTML-változatban is elérhetővé tenni, hogy az elméleti, módszertani töltekezés után az olvasó egyből továbbléphessen a forrásokhoz, mindjárt kipróbálva frissen szerzett ismereteit.

Összefoglalás

Úgy vélem, hogy a munka egyfajta szintézise a szerzőpáros évtizedes oktatási-továbbképzési tevékenységének, tapasztalatainak. A problémák átgondolt elemzése, egymáshoz fűzése, az ismeretközlés didaktikájának alkalmazása jellemzi. Biztos és rendszerezett ismereteket nyújt a könyvtári információkeresés megismeréséhez. Szerkezete logikusan felépített, jól áttekinthető. Stílusa világos, pontos, barátságos, amelyet példák, táblázatok, ábrák egészítenek ki. A könyv keresőapparátusa jó, tartalomjegyzéke kellően részletezett, mutatója jól segíti a specifikus tárgykörök keresését.

A munka egyaránt ajánlható a gyakorlati információközvetítő szakembereknek, a főiskolai és egyetemi képzés résztvevőinek, valamint a használóképző tanfolyamok vezetőinek. Különösen fontos szerepe lehet a felsőoktatásban az oktatók és hallgatók általános információhasználati, -keresési oktatásában, hiszen az adatbázisokban és az interneten való keresés technikájának, módszereinek ismerete ma már az információs ábécé részévé vált.

A könyvben található tényadatok, elemzések, összehasonlítások szolid, megbízható alapokon nyugszanak. Mindemellett fontos megemlíteni, hogy a könyv elolvasása nemcsak tudáshoz segíti az olvasót, hanem talán némi bölcsességhez is, éppen az emberi tényező hangsúlyozása miatt.

Nem véletlenül szerepel *Peter Ingwersen* információtudományi rendszerében külön elemként „az információkeresési interakció” (information retrieval interaction). Nem az eszköz, hanem az izgalmas, ahogyan az ember használja az eszközt – esetünkben az információkereső eszközt (adatbázist,

katalógust, internetes keresőgépet, internetkatalógust stb.) problémái megoldására, érdeklődése kielégítésére.

Pálvölgyi Mihály
(Berzsenyi Dániel Főiskola)

Új oroszországi koncepció született az állami információpolitikára

D. S. Čereškin irányításával egy tizenhárom főből álló tudományos team a közelmúltban új állami információpolitikai koncepciót készített. Azóta ezt a terjedelmes dokumentumot az elnöki és a parlamenti apparátus információpolitikában illetékes szakbizottságainak munkabizottságai is elfogadták. A koncepció azért született meg, hogy meghatározza az állami információpolitika céljait, feladatait és tárgyait, illetve megvalósulásuk alapvető irányzatait és mechanizmusait.

Az indító elemzés miután kikövekei az állami információpolitika határait, a rajtuk lévő alapvető információpolitikai objektumok mai helyzetét és – mai szemmel nézve – kívánatos állapotát mutatja be. A „tények” és a „kívánatosságok” között, talán mondani sem kell, felettebb nagy a hézag.

A tárgyalt alapvető objektumok a következők: információkészletek; információs-telekommunikációs infrastruktúra; információs és telekommunikációs technológiák, rendszerek és megvalósításuk eszközei; a termelés és kutatás informatizálásának eszköz-, információs termék és szolgáltatásszükségletei (ezen belül: az informatizáció, telekommunikáció és hírközlés tudományos műszaki és gyártási potenciálja; az információk, információs technológiák, eszközök, termékek és szolgáltatások piaca; a háztartások informatizálása); tömegközlési politika; információs jog; biztonsági kérdések; Oroszország információs-telekommunikációs infrastruktúrájának együttműködése a globális információs hálózatokkal.

Az információs politika hatása – kölcsönhatása, együttműködése – a társadalmi lét alapvető szektoraival címen tárgyalja a koncepció a geopolitika, biztonság és nemzetközi kapcsolatok, a gazdaság, az államigazgatás, a művelődés-tudomány-kultúra és az egészség- és természetvédelem, illetve a természethasznosítás témaköreit, itt is a „tények” és a „kívánatosságok” előadásának sorrendjében haladva.

Az állami információpolitikát Oroszországnak az információs társadalomra való átmenet prizmáján keresztül is szemügyre kell vennie. Ennek jegyében a koncepció három – némileg szokatlan terminológiát alkalmazva – „problémaosztályt” különböztet meg. Az első osztályba azok a problémák tartoznak, amelyek az információs társadalom, illetve a rá történő átmenet technológiai bázisának kifejlesztésére vonatkoznak. A második osztály problémaköre abból adódik, hogy Oroszországban az információs társadalomra való átmenetet más országokkal szoros szövetségben kell megoldani. Harmadjára az információs társadalomra való átmenet szociális-gazdasági és szociális-kulturális előfeltételeinek megteremtése okoz problémákat.

Az állami információs politika alapvető eszméinek és gyakorlati elhatározásainak megvalósulása – állítja az ismertetett új koncepció – felgyorsítja az ország közelítését az információs társadalom felé. Tulajdonképpen a felgyorsítás itt megadott lépéseiben tisztulnak le a soron következő évek tennivalói-lépései:

1. Az információ-előállítás következetes reformja azon az alapon, hogy
 - az információs menedzsment úgy bánjon az információval, mint a társadalmi-gazdasági, politikai és kulturális fejlődés legfontosabb erőforrásával, amely képes arra, hogy a többi (természeti, munkaerői és pénzügyi) erőforrás alkalmazásában garantálja a sikert;
 - fejlődjenek a társadalmi és egyéni információs-szükségletek, valamint az információs és telekommunikációs szolgáltatási szférára vonatkozó igények;
 - biztosítja az információpolitika nyíltságát mint az állam következetesen demokratikus fejlődésének legfontosabb előfeltételét a polgári és jogi állam felé vezető úton.
2. Az ország lakosságának megtanítása az információkészletek gyakorlati használatára, a fejlett információs-telekommunikációs infrastruktúra